

ISLAMA BALKANETAN

Bektasen jarraitzaileen adar heterodoxoak beldur dio wahabismoaren hazkundeari

📁 NAZIOARTEA / Miguel Fernandez Ibañez

Hodei mehe-ek Topolcani herria ferekatzeko tar-tea uzten diete eguzki izpiei abendu hasiera honetan. Ipar Mazedonia zeharkatzen duen autobideak bitan zatitzen du Prilep eskualdeko herria. Autobus publikoek duten prezio bera ordaindu dugu Bitolatik Toplocanira ekarri gaituen legez kanpoko taxi kolektiboa hartzeko. Orain, ordea, auto-stop egin beste aukerarik ez dugu Kanatlarci herrixkara iristeko azken 7 kilometroak egiteko.

Hiru minutu baino ez dira igaro eta bikote batek bere autoa gelditu du. Inguruotara Bektasen jarraitzaileen bila etorri garela pentsatu dute. Kanatlarcin bizi diren kristau familia bakanetariko bateko

kideak dira, eta, beso zabalik hartu gaituzte, Balkanetako jendeak oraindik ere mantentzen duen abegi ona erakutsiz. Herrira heltzean, gainera, Haci Bektas Veliren jarraitzaile izandako Tekkean Dickmen *baba* edo gidariaren hilobia non dagoen galdezka hasi dira

herritarren artean gu laguntzeko asmoz.

1.000 biztanle dituen Knatalarci herrixkan, familia mazedoniar bakan batzuk eta sunita turkoen talde txiki bat kenduta, herritar ia denak Bektasen jarraitzaile turkoak dira. Islamaren korronte sufi ho-

rrek gurtza monoteistak eta paganoak nahasten ditu eta Ali ohoratzen du, hau da, islamaren laugarren kalifa, gaur egun xiismoaren ikur dena.

Esan bezala, Haci Bektas Veliren jarraitzaileak dira herri-tar gehienak, Anatolian XII. mendean bere ideiak barreiatu zituen eremutarrarenak. Ideiok askotariko eraginak ziztuzten: mistizismo islamiarra, kristautasuna, zoroastrismoa, manikeismoa... Horrexegatik, hain zuzen, dira heterodoxoak Bektasen jarraitzaileak. Erdialdeko Asiako Jorasan eta Bujara eskualdeetatik Anatoliara iritsi ziren ihesi eta, asko bertan geratu ziren arren, batzuk Balkanetaraino iritsi ziren karabanetan. Horren adibide dira Sari Saltik dervixe ezagunak gidatu zituen jatorri turkomano familia.

Turkiako alevien erritual bat, Kahramanmaras probintzian. M.F.I.

Jenizaroen patua

Otomandar Inperioak mistikoon ideiak bultzatu zituen Balkanetan, kristauen konbertsioa samurtzea helburu. Horretarako, Bektasen jarraitzaileak ziren jenizaroak erabili zituen, hau da, sultanaren pretoriar guardia osatzen zuten oinezko soldaduak. Hori horrela, Bektasen jarraitzaileen eta jenizaroen patuek bat egin zuten betiko.

1826. urtean, "Ate Gorena"-ren aurka hamarkadatan hainbat matxinada bultzatu ondoren, jenizaroak indargabetu egin zituzten otomandarrek. Bide batez, suniten ortodoxia errespetatzen zuten naqshbandien ordenako sufiekin ordezkatu zituzten.

Mustapha Kemal Atatürk Turkia berriaren fundatzaileak berak jenizaroen oroimena goraipatzen zuen arren, Turkiako Errepublikak erlijio or-

dena guztiak legez kanpo utzi zituen 1925ean. Bost urteren buruan, Bektasen jarraitzaileek Albaniako Tirana hiriburura eraman zuten euren egoitza nagusia. Bertan bizi da egun Baba Mondi agintari gorena ere. Baina ez da Bektasen jarraitzaileen agintari bakarra eta batzuek Turkiari begiratzeko diote oraindik, batez ere Haydar Ercan Dede agintari gorenari. Kanatlarci herrikoak, adibidez, horien artean daude.

Zeynel Abidin *baba* da egun Ipar Mazedoniako bihotzean bizi den komunitate turko txikiko agintaria. Gogo onez kontatu dizkigu Dikmen *baba* handiaren mirariak, hau da, Kanatlarci herrixkako zaindariarenak. Dikmen aipatzean begiak pizten bazaizkio ere, oreka mantentzen maisua da ohi bezala bizarra ondo moztuta duen agintari erlijiosoa.

Ezkontza batera zulatuta zegoen zahatoan ura isuri gabe eramateko kapaz izan omen zen Dikmen. Behin hil ostean, zerutik jaitsi eta lur lehorrean zuhaitzak haztea lortu omen zuen. Are gehiago, behatza lurrean sartu besterik ez omen zuen behar ura atera zedin.

Partisanoak, naziak...

Ondoren izan ziren inguruotan beste eremutar batzuk ere, baina ez Dikmen bezain ahaltsuak. Pentsa, Bigarren Mundu Gerraraino iritsi omen zen herritarrek babesteko zuen gaitasuna. «Partisanoek gu soldadu ez eramatea lortu zuen eta nazien kanoikadetatik babestu gintuen. Berak babesten gaitu, harresi bat balitz moduan. Inoiz ez dugu minik pairatzen», azaldu du irmo Zeynelek.

Azkenaldian, jarraitu du Zeynelek, «mirari gutxiago» gertatzen omen dira munduan.

Bektasen jarraitzaileen «baba» edo gidarien hilobiak, argazki eta guzti. M.F.I.

Eta mirariak garrantzitsuak dira Bektasen jarraitzaileentzat: «Ali eta islamaren lehen kalifak bereizten dituen mirariak dira. Alak gure agintariei emandako ahalmena dira mirariak. Mahomaren heriotzaren ondoren, bere lekukoa nork hartuko zuen zen galdera, eta, Aliri, Mahomaren lekuan esertzeko aukera lapurtu zioten. Ali gaztea zen, 33 urte baino ez zituen. Abu Bakr, Omar eta Uthmanek 50 urte tik gora zituzten, baina ez ziren gai mirariak egiteko. Hor hasi zen musulmanon arteko liskarra: nolatan har zezaketen Mahomaren lekukoa beharrezko dohainik eduki gabe?».

Judaismoaren, kristautasunaren eta islamaren profetek

dohainak zituzten erlijioon jarraitzaileen ustez. «David gaitzen burdina eskuekin moldatzeko, Salomonek haizea kontrolatzen zuen, Moisesen makila suge bihurtu zen, Jesus berpiztu egin zen. Mahomaren kasuan, Korana idatzi zuen –musulman batentzat miraririk handiena–, eta, horrez gain, Kuraixen Armada ahaltsuari gailendu zitzaion Badreko guduan».

Aleviak

«Profeten mirariok, Alaren graziak emanak, ezinbestekoak izan ziren beste erlijio batzuetako jarraitzaileak konbentzitzeko», jarraitu du Zeynelek. «Ali bera ere, profeten antzera, zanpatuen alde egon zen eta bere mirariei eskerislama fedetzat hartu zuten hainbat komunitatek. Alirengatik egin zuten eta hortik dator *alevi* hitza, 'Aliren jarraitzaileak', nabarmendu du adituak, xiismoaren hamabi imamak irudikatzen dituen harri landua harro erakusten digun bitartean.

Aleviak ez dira denak Bektasen jarraitzaileak, eragin berbe-

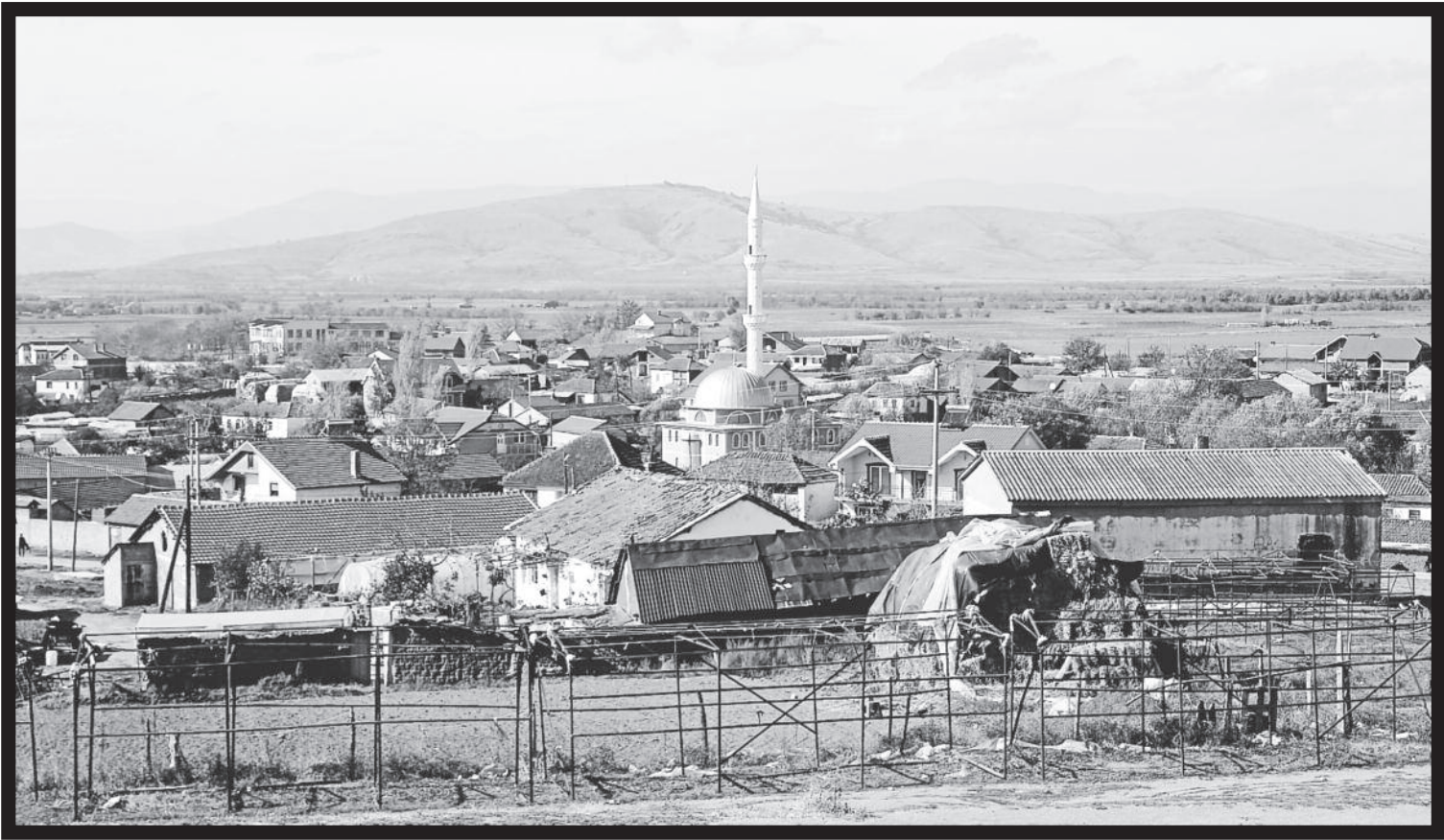
rak badituzte ere. Aleviek *kizilbak* ("buru gorriak") tribuetan dute jatorria, hau da, Safaviden dinastiako Ismail xahren alde egin zuten Anatoliako ekialdeko tribuak. 1514an, Caldiraneko guduan, Safaviden dinastiakoak galtzaile irten ziren eta, errepresiotik ihesi, Balkanetara alde egin zuten.

Bektasen jarraitzaileek, ordea, Otomandar Inperioaren babesa izan zuten luzaroan islamaren interpretazio heterodoxoa hedatzeko. Horregatik hain zuzen, euren diskurtsoa askoz zehatzagoa da egun. Aleviek, ordea, ez dute oso garbi ez euren jatorria ez euren bilakaera. Erlijioa ala sinesmen hutsa da beraiena? Attaturk errespetatu behar dute? Zer puntutaraino Alirenganako debozioa ez ote da sunitei dieten beldurraren eragina?

Irene Melikof adituaren ustez, «sinesmen berdinak dituzte aleviek eta Bektasen jarraitzaileek eta guztiek gurtzen dute Hacı Bektas. Bektasen jarraitzaileek egonkortzea lortu zuten, baina, aldiz, herrixketan bizi ziren aleviek ez zuten behar beste antolatzea lortu. Ondorioz, bi taldetan banatu

Bektasen jarraitzaileen sinesmenak iturri askotatik elikatu dira: mistizismo islamiarra, kristautasuna, zoroastrismoa, manikeismoa. Islamaren korrante heterodoxoa da, beraz

Bektasen jarraitzaileak ihesi heldu ziren Balkanetara. Aldiz, Otomandar Inperioak babestu egin zituen Balkanetako kristauen konbertsioa bultzatzea helburu hartuta

ziren eta bakoitzak eragin etniko ezberdinak izan ditu, Bektasen jarraitzaileek Balkanetakoak. eta, aleviek, berriz, irandarrenak, kurduenak...».

Bien arteko loturak ez daude garbi, ezta Bektasen jarraitzaileek jenizaroekin zituztenak. Anatolian alevien berpizkunde kulturala ematen ari den honetan, Balkanetakoek bereari eusten diote. «Lehenik eta behin Bektasen jarraitzailea naiz, eta, gero, alevia», nabarmendu du Zeynelek.

Hierarkia zorrotza

Bektasen jarraitzaileak agintariekiko oso leialak dira eta hierarkia oso zorrotza dute. Behe-tik gora, lehenik eta behin *ashik*-ak daude, hau da, erlijio ordenan interesa dutenak baina oraindik erritualdia bete ez dutenak. *Muhip*-ak ikastunak dira eta urteak behar dituzte dervixe bihurtzeko. *Dervixe* hitzak farsieraz “ateak bilatzen eta irekitzen dituen” esan nahi du, eta dervixek Alaren ahalik eta gertuen bizitzeko

hautua egiten dute. Ezkontzeko zein zelibatoa jarraitzeko aukera dute. Azken “sakrifizio” hori, baina, oso estimatua da duela mende batzuk ordena goitik behera antolatu zuen Balim Sultanek ezarri zuenetik. Jarraian, *baba* edo gidari espiritualak daude. Kanatlarcin hiru dira. Komunitateak hautatu eta *dede* edo probintziako agintariak oniritzia ematen die. Guztien gaineratik, *dedebada* dago, *dede* desberdinek hautatzen dutena.

Islamaren korrante ortodoxoekin alderatuta, Bektasen jarraitzaileek ez diete jaramonik egiten Korana interpreta-

Kanatlarci herria Prilepeko eskualdean dago, Ipar Mazedonian.
M.F.I.

«Ate Gorenaren» aurka altxatzeagatik sultanaren pretoriar guardia osatzen zuten jenizaroek jasandako patu bera pairatu zuten Bektasen jarraitzaileek, sinesmen berak baitzituzten

Atatturkek Turkiako Errepublika berria eratu zuenean, erlijio ordena denak debekatu zituen. Ondorioz, Bektatsen jarraitzaileek Albaniara eramane behar izan zuten beren egoitza nagusia

tzean ezarri ohi diren hainbat debekuri. Adibidez, txerria jan dezakete, ez ordea untxia. Hala ere, arraina dute gustukoen, urak purifikatuta omen dagoen jakia baita.

Emakumea

Cemevi izeneko egoitzatan egiten dituzte erritualak, ez baitira meskitetara joaten eta kantuan eta dantzari egiten dute, poeten olerkariak irakurtzeaz gain. Gainera, gai erlijioso eta sozialak jorratzen dituzten *muhabet* topaketetan alkohola edaten dute. Emakumeek erritualetan parte hartzen dute eta *muhip* eta dervixe bihurtzeko. Hori bai, hor dute sabaia eta hierarkian gorako egiterik ez dute.

Ortodoxiarekin alderatuta agertzen duten malgutasuna horren eraginez, jihadisten eta muturreko islamisten jomugan daude gaur egun Bektasen jarraitzaileak, xaria errespetatzen ez dutela egotzita heretikotzat dituztelako. Deabruari otoi egiten omen dietelako Estatu Islamikoaren jazarpena

pairatu duten yezidiak bezala, Bektasen jarraitzaileak islam ortodoxoenaren aurka altxatu dira, wahabismoarekin eta salafismoarekin lotuta dauden korronteen aurka hain zuzen.

Ildo horretan, azken urteotan Mazedonian tirabirak sortu dituzten zenbait auzi izan dira. Lehen, Skopjeko Gobernuak ez duela onartu Bektasen jarraitzaileena berezko erlijio gisa. Hala, sunitak nagusi diren eta atzerritik kontrolatutako Mazedoniako Komunitate Islamikoren agindupean utzi ditu. Auzia Giza Eskubideen Europako Auzitegira eramane zuten eta honek Bektasen jarraitzaileen alde egin zuen. Gobernuak isilik jarraitzen du, baina, Europar Batasunerantz bidean, azkenean ebazpena onartu beharko duela uste da. Horrek, Zeynelen hitzetan, Albanian duten estatusa lortzea bermatuko lieke, baita ezbaian dauden lurra bereganatzea eta, batez ere, zenbat diren jakitea. Izan ere, egun Mazedonian %34 diren musulmanen baitan ez da bereizketarik egiten suniten eta xiiten artean. Zenbat diren jakiteak, aurrekontuetatik dirua lortzeko bidea irekiko lieke Bektasen jarraitzaileei.

Erdoganen itzala

Bigarren auzia aspaldikoa da, 2002ko abuztuko, baina ez da ahaztu. Muturreko suniten talde bat Ipar Mazedoniako Bektasen jarraitzaileen artean nagusi den arabati ordenaren *tekke*a batean (bilkura eta otoi-tzerako egoitza nagusia) sartu zen armak eskuan, meskita bihurtu zedin exijituz. 17 urte igaro dira eta, ekintzaren arduradunak, Erdoganen jarraitzailea eta segurtasun arloko langilea den turkiarrak, bertan jarraitzen du. Abdul Mutalip

Korana interpretatzean ezarri ohi diren zenbait debekuri ez diete kasu egiten Bektasen jarraitzaileek eta ez dira meskitetara joaten. Emakumeak dervixe izatera ere irits daitezke

Islam ortodoxoak heretikotzat jotzen ditu Bektasen jarraitzaileak. Eta gero eta indartsua da, Saudi Arabiaren diruari eta Erdogan presidente turkiarraren babes politikoari esker

Bekiri derbixeak onartu digu ez duela lasai errezatzen salafiston artean. Bektasen jarraitzaileen abegi onak gauzek okerrera ez egitea ahalbidetzen dute, eta sunitek ondo dakite hori baliatzen.

Bestalde, gauzak are gehiago korapilatzeke, Kicevo herrian arabatien taldea bitan banatu da. Dervixeeke argi dute sunitak bazterrak nahasten ari direla. «Aita *baba* zuen arren, zatiketaren bultzatzailea diru truk Saudi Arabiak inposatutako wahabismoren besoetan jauzi da».

Kanatlarci bueltatuz, lurra bustita dago gaur. Atzoko eguna euritsua izan zen. Hala ere, gorri-hori kolorea nagusi da, eskualdean tabakoa lantzen delako, Mazedonian oso preziatua. Nonahi ikusten dira hostoak, teilatuetatik zintzilik. Etxe sendoetan Turkiako ikur asko ikusten dira. Herriaren erdian denda bat baino ez dago. Dikmen *baba*-ren hilobia ikustera urtero erromes asko bertaratzen dira. Kanatlarcin beste eremutar bat ere badago lurperatuta, Kurd Dede.

Meskita bakarra

Kurd Dederen hilerritik gertu dago herriko meskita bakarra, 2018an eraikia. Refat imama duela lau urte iritsi zen Kanatlarci, Adiyaman Turkiako eskualdetik. Bere sorterrian alevia bizi dira, baina bera sunita da. Ez zuen harrera berorik izan eta meskita eraiki arte madrasa batean egiten zuen otoi. «Hemen ere %70 alevia dira, baina urtetik urtera jende gehiago dator meskitara», dio harro.

Adineko jendea meskitara joaten ez dela onartu du Refatek, baina «gero eta gazte gehiago» gerturatzen direla gaineratu du. Suniten ortodoxiarekin bat

ez datozen errelatoekin hazi dira gazteok, «eta ezberdintasunak ditugu, baina Ala, gure liburua eta erlijioa berak dira guztiontzat». Ezberdintasunak ere aipatu ditu: «Iragana beste era batera irakurtzen dute. Korana ere modu alegorikoan irakurtzen dute. Baina dei egiten diet Bektasen jarraitzaileei eta oro har alevi denei Kerbalan gertatu zena [Hussein imam xiita erail zuten bertako guduan, urtero Axurako erromesaldian gogoratzen dena] botere borroka izan zela uler dezaten, ez zela suniten erantzukizuna izan. Bertan gertatu zena guztiontzat izan zen atsekabea».

Refatekislama errespetuz erakusten omen du bere sinismenak gutxiengoan dauden herrian. «Ez dugu inor behartzen eta inork ez gaitu behartzen. Hemen kristauak ere bizi dira eta ez noa euren atzetikislama bere egin dezaten».

Bektasen jarraitzaileek imama intentzio onekoa delakoan daude eta errespetatu egiten dute, adiskidetasun mezuak ematen dituelako. Ez da bera gertatzen Recep Tayip Erdoganekin; agintari turkiarraren beldur dira, batez ere Abdulhamid II.a sultan otomandarra bezalako agintarien oinordeko aurkezten duelako bere burua.

Beldurra, bizi-bizi

Dikmen *baba*-k hegan zeharkatu omen zuen mendi lerroari begira dago Zeyneli. Ez dago lasai. «Wahabiei beldur diegu, nola ez ba, oso indartsuak di-

ra». Ez da ez harritzekoa kezka hori, Anatolian bi mendez errepresio gogorra pairatu baitzuten Bektasen jarraitzaileek, Albanian Enver Hoxharen erregimen atea eta Jugoslavia ohian sozialismoaren mespretxua. Azkenean Balkanetan egonkortzea lortua zutela zirudienean, muturreko sunismoak eragiten dien beldurra uxatu nahian ari dira egun, beti egin duten bezala, maitasunaren eta errespetuaren bidea aldarrikatuz. Zeynelek hiru muxurekin irudikatzen du hautu hori: «Muxu bat Alarentzat, bestea Mahoma profetarentzat eta azkena Ali kalifarentzat».

Zeynel Abidin «baba», Kanatlarci herriko Dikmen zaindaria hegan zeharkatu omen zuen mendi lerroa adierazten. M.F.I.

